

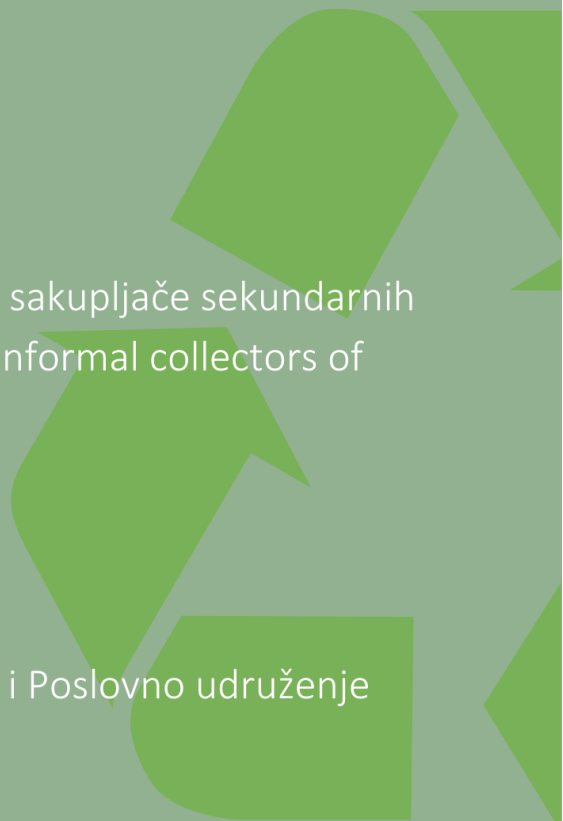
IZVEŠTAJ O REALIZACIJI PROJEKTA SA PREPORUKAMA

Projekat finansiran od strane UNDP-ija:

“Korak po korak ka unapređenju podrške za neformalne sakupljače sekundarnih sirovina” / “Step by step towards improving support for informal collectors of secondary raw materials”

Realizatori projekta:

Nacionalna alijansa za lokalni ekonomski razvoj (NALED) i Poslovno udruženje komunalnih preduzeća “KOMDEL”

Sadržaj

Ciljevi i predviđen vremenski okvir za sprovođenje aktivnosti na Projektu	3
Glavne aktivnosti.....	3
1. Priprema i izrada Kurikuluma	3
2. Održavanje radionica	4
3. Rezultati ankete	8
4. Poruke sa radionica	11
5. Preporuke za unapređenje javnih politika	12

Ciljevi i predviđen vremenski okvir za sprovođenje aktivnosti na Projektu

Osnovni cilj Projekta je upoznavanje individualnih sakupljača sekundarnih sirovina sa potencijalnim predstojećim promenama sistema upravljanja ambalažom i ambalažnim otpadom, sa željom i namerom da se olakša i poboljša njihova integracija u sistem pre i posle najavljenog uvođenja depozitnog sistema za ambalažu za piće.

Najveći deo planiranih aktivnosti odigravao se na teritoriji grada Pančeva, u toku aprila i maja 2024. godine. Radom na terenu i u saradnji sa JKP „Higijena“ Pančevo kroz prethodno uspostavljenu komunikaciju sa predstavnicima sektora neformalnih sakupljača sekundarnih sirovina, zainteresovani neformalni sakupljači odazvali su se učešću u radionicama i tom prilikom saznali više informacija o promenama koje bi mogao doneti depozitni sistem za ambalažni otpad ukoliko bi bio uveden, sa akcentom na sagledavanje potreba i koristi za sakupljače, kao i potencijala za integraciju neformalnog sektora u formalni sistem upravljanja otpadom paralelno sa potencijalnim uvođenjem depozitnog sistema.

Glavne aktivnosti

1. Priprema i izrada Kurikuluma

U toku aprila 2024. godine partneri na projektu u saradnji i komunikaciji sa lokalnim komunalnim preduzećem iz Pančeva, JKP „Higijena“, razvili su Kurikulum koji je sastavni deo ovog Izveštaja.

Ovaj dokument pošao je od procene da u gradu Pančevu, postoji najmanje 50 neformalnih sakupljača koji samostalno, pojedinačno ili u grupi sa članovima svojih porodica, na teritoriji naseljenog mesta Pančevo (gradsko jezgro), svakodnevno sakupljaju sekundarne sirovine i prodaju / predaju ih u proces reciklaže otkupljivačima koji često rade bez propisanih dozvola, ali ipak na kraju prodaju reciklažni materijal registrovanim kompanijama i ustanovama za reciklažu.

Takođe, imalo se u vidu da Javno komunalno preduzeće „Higijena“ Pančevo, delom u saradnji da predstavnicima Gradske uprave i parnerima – reciklerima, kroz svoje poslovanje i realizaciju projektnih aktivnosti, tokom prethodne decenije uspostavlja različite oblike saradnje sa neformalnim sakupljačkim sektorom.

2. Održavanje radionica

Tokom aprila 2024.godine paralelno sa izradom Kurikuluma, završene su i druge logističke pripreme radnje potrebne za održavanje planiranih radionica koje su nešto kasnije, u toku maja, održane na dve lokacije i u dva zasebna termina.

Prva radionica održana je 10.maja 2024. godine, na lokaciji stare deponije.

Druga radionica održana je 22. maja 2024. godine, na lokaciji Centra za separaciju otpada.

Radionice su obuhvatile sledeće sadržaje:

1. Upoznavanje neformalnih sakupljača sa promenama koje se predviđaju u sistemu odlaganja otpada i najavljenim uvođenjem depozitnog sistema;
2. Identifikovanje koristi i izazova koje potencijalno uvođenje depozitnog sistema donosi za neformalne sakupljače;
3. Osnaživanje kroz kreiranje predloga strategije prilagođavanja najavljenim promenama kroz legalne poslovne tokove;
4. Upoznavanje sa mogućim načinima udruživanja i formalizacije rada sakupljača radi prikupljanja i reciklaže otpada za koji se predviđa da će ostati van sistema deponovanja.

Pored predstavnika NALED-a i KOMDEL-a u svojstvu organizatora i zainteresovanih sakupljača, na radionicama su aktivno učestvovali predstavnici JKP Higijena iz Pančeva na čelu sa direktorom, kao i predstavnici gradske uprave iz domena socijalne politike.

Prva radionica je održana 10. maja na staroj pančevačkoj deponiji komunalnog otpada kojom upravlja JKP „Higijena“ iz Pančeva, a na koju se od kako je puštena u rad nova sanitarna deponija komunalnog otpada na lokaciji „Dolovo“, dovozi i odlaže samo inertni građevinski materijal i jedan deo kabastog otpada. Namera je bila da se na ovoj radionici okupe porodice neformalnih sakupljača koje tu i žive. Naime više ovih porodica dok je još stara deponija bila aktivna, obezbeđivalo je egzistenciju tako što su članovi porodica na samom telu deponije manuelno izdvajali i kasnije prodavali sekundarne sirovine. Te aktivnosti nastavljene su i po zatvaranju deponije, s tim da sada reciklabile sakupljaju ne samo na deponiji već i na svim drugim okolnim mestima gde ih je moguće sakupiti.

Pozivu na radionicu odazvalo se 20 neformalnih sakupljača (spisak učesnika, aneks 1) među kojima većina ima višegodišnje iskustvo u sakupljanju i prodaju sekundarnih sirovina. Cilj je bio da se prvo sagledaju trenutne pozicije i interesovanja neformalnih sakupljača, a zatim da se čuje njihovo mišljenje o načinu na koji nameravaju da rade ukoliko dođe do uvođenja depozitnog sistema u Srbiji.

Slika 1, prva radionica

Druga radionica održana je 22. maja 2024. godine u Centru za separaciju otpada u Vlasinskoj ulici sa kojim takođe upravlja JKP Higijena.

Želja organizatora je bila da radionice budu interaktivne, a to se na kraju i u dobroj meri postiglo. Nakon uvodnih izlaganja, na obe radionice otvorena je živa diskusija u kojoj se zaista moglo čuti šta neformalni sakupljači misle. U želji da se što objektivnije sagleda položaj i očekivanja individualnih sakupljača, sprovedena je anketa sa individualnim sakupljačima koji su na to pristali, gde su u unapred pripremljenim anketnim upitnicima, sumirana i zabeležena prethodna zapažanja sakupljača izrečena i u neposrednom razgovoru.

Neformalni sakupljači najviše su se interesovali za mogućnosti za saradnju sa lokalnim komunalnim preduzećem, sa kojom bi želeli da sarađuju tako što bi im na neki način bio omogućen pristup novoj sanitarnoj deponiji na kojoj je dozvoljen pristup samo ovlašćenim licima, a gde su predstavnici JKP objasnili da je tako nešto moguće jedino pod uslovom da su organizovani kao neki registrovani privredni subjekt ili asocijacija.

Tema registracije neformalnih sakupljača zavređuje dodatnu pažnju imajući u vidu potencijalnu zabranu otkupa sekundarnih sirovina od fizičkih lica. U slučaju ovakve formalne zabrane, registracija postaje tema broj 1 od koje bi čitav sistem ambalažnog otpada mogao da oseti posledice.

Slika 2, druga radionica

Najavljeni prelazak na depozitni sistem na obe održane radionice jeste privukao pažnju neformalnih sakupljača ali većina zadržava mišljenje da će i u tom slučaju biti mesta za paralelno funkcionisanje sistema, te stoga ne uzimaju ove najave kao pretnju po svoj posao. Nekima od učesnika koji su neko vreme proveli u inostranstvu, bilo je poznato kako funkcionišu i sličan sistem kaucija, a komentar na napomenu organizatora da će depozitni sistem smanjiti količine PET-a i drugih reciklabila koji sada stižu na deponiju, proprečen je rečima: „**PET nikad ne umire**“. Planovi koji zahtevaju višegodišnje planiranje, generalno nisu u fokusu interesovanja porodica neformalnih sakupljača čiji se modus operandi fokusira na sadašnje aktivnosti.

Na drugoj radionici gosti su bili i predstavnici operatera sistema upravljanja ambalažnim otpadom koji sarađuje sa JKP „Higijena“ (EkostarPak).

Neformalni sakupljači koji su se odazvali pozivu i učestvovali na radionicama koje su održane u okviru ovog projekta, u mnogo čemu reprezentuju položaj individualnih neformalnih sakupljača, ne samo u Pančevu, već i u drugim gradovima i opštinama. Neki od njih su na poslovima sakupljanja sekundarnih sirovina angažovani uz posredstvo romskog udruženja koje ima oficijelnu saradnju i sa gradom i sa komunalnim preduzećem, dok druga grupa nastupa u svoje ime i za svoj račun. Međutim, bez obzira što ova diferencijacija u dobroj meri opredeljuje njihovu tržišnu poziciju, može se reći da kod ove dve grupe nema bitnijih razlika u pristupu i stavovima.

Način na koji su koncipirane radionice, mogao bi da bude dobar primer i za druge slične projekte. Počevši od mesta održavanja, pa do prisustva svih relevantnih subjekata sa kojima individualni sakupljači imaju interes i uopšte žele da komuniciraju. U toj atmosferi punog uvažavanja i slobodnog razgovora u dobroj meri postignuto je ono što se i želelo: **reprezentativnost i autentičnost**.

Radionice su pokazale da će neformalni sakupljači moći da u lancu upravljanja ambalažnim otpadom imaju određenu ulogu i ako u Srbiji bude uveden depozitni sistem za pojedine vrste

ambalaže. Depozitni sistem kao takav, za njih nije nepoznanica, a većina učesnika njegovo moguće uvođenje kod nas, bez obzira što će izvesno promeniti dosta toga na terenu, ne doživljava kao neki problem ili opasnost. Ovakav relaksirajući odnos koji najbolje ilustruje komentar izrečen na prvoj radionici da „PET ne umire“, a verovatno je takav što se u ovom trenutku ne zna pouzdano ni da li će se i pod kojim uslovima depozit uvoditi, niti se znaju najvažniji detalji poput mesta na kojima će se ambalažni otpad privremeno skladištiti ili visine depozita i iznosa koji će potrošači dobijati prilikom povraćaja ambalaže. U toj situaciji sa puno nepoznanica, jasno je da individualni sakupljači koji su sa donje ili gornje strane, ali svakako na ivici egzistencije, mnogo veći interes pokazuju za ono što se dešava sada i danas.

3. Rezultati ankete

Organizatori su u želji da što objektivnije sagledaju stvarno stanje, pripremili jednu kraću anketu koja je bila potpuno anonimna i u kojoj su polaznici mogli da učestvuju samo ukoliko to žele (dobrovoljno). Iz ankete koja je sprovedena na licu mesta, jasno se vidi ne samo kakav je trenutni socijalni i ekonomski položaj neformalnih sakupljača, već i u kom pravcu idu njihova očekivanja.

Ukupno je anketirano 25 ispitanika dok su ostali učesnici iz nekih razloga koje nisu navodili, nisu želeli da učestvuju. Anketari su usmeno postavljali pitanja prisutnim neformalnim sakupljačima i zaokruživali ili upisivali njihove odgovore na odštampanom primerku.

U pogledu životnog doba, **36%** anketiranih je starosti **između 18 i 30 godina**, 20% između 31 i 45, **40% od 46 do 60**, a samo jedan anketirani ima više od 60 godina. **76% anketiranih su muškog pola, a 24% ženskog**, dok među učesnicima nije bilo anketiranih koji o polu nisu želeli da se izjašnjavaju.

Na pitanje koliko često i koliko vremena individualni sakupljači potroše na sakupljanju sekundarnih sirovina („**Koliko često i po koliko sati sakupljate sekundarne sirovine**“), **većina** učesnika je navela da se **svakodnevno** bave ovim poslom **u trajanju od 2 do 10 sati**, dok tri

učesnika (12%) imaju drugi stalni posao pa se sakupljanjem sekundarnih sirovina beve samo povremeno.

24% od anketiranih individualnih sakupljača prima socijalnu pomoć, dok njih 76% nisu ispunili uslove za ovaj vid novčane pomoći.

Na pitanje **„da li imate neku opremu za rad i neko prevozno sredstvo za sakupljanje sekundarnih sirovina“**, 16 učesnika (74%) je potvrdno odgovorilo, s tim da **4 (četiri)** sakupljača koriste **automobil**, **2 (dvoje)** koriste **konja**, dok **drugi** učesnici imaju **samo lakšu opremu** (rukavice, prsluk, štap...).

56% učesnika je navelo da posao na sakupljanju sekundarnih sirovina radi **zajedno sa članovima porodice ili poznanicima**, dok preostalih 44% sakupljača taj posao rade individualno.

Na pitanje **„Kako dobijate obaveštenja o postupanju sa otpadom - ko i gde sakuplja i po kojim cenama preuzima sekundarne sirovine koje sakupljate u Pančevu“** nekoliko njih je dalo više odgovora. **Većina (56%)** se informiše **od poznanika**, rođaka **„koji kao i ja“** sakupljaju sekundarne sirovine i znaju ko trenutno najviše plaća, **44%** ove podatke dobija **od otkupljivača** sekundarnih sirovina, dok **samo u tri** slučaja informacije dobijaju **od JKP Higijena** (preko sajta ili Fejsbuk stranice, preko mobilnih telefona). **Ni jedan učesnik** nije naveo da se o ovome informiše **preko lokalnih medija**.

Većina individualnih sakupljača (80%) navela je da im je poznato šta je depozitni sistem, a oni koji su rekli da znaju, svojim rečima su ovako opisali depozitni sistem:

- „Doneseš flašu i dobiješ pare“
- „Vrate ti novac za flašu koju platiš“
- „Ostavim stvar u depozit, pa kad isplatim vrate mi taj depozit“
- „Povratim novac za flaše“
- „Vraćanje upotrebljene ambalaže uz nadoknadu“

Na pitanje „**šta mislite da li i na koji način depozitni sistem utiče na rad neformalnih sakupljača sekundarnih sirovina**“ 7 učesnika je reklo da depozitni sistem nema uticaja na sakupljanje ambalaže po ulicama, a od ostalih 18 osoba 2 je reklo da će se povećati obim sakupljanja sekundarnih sirovina, a 16 osoba je reklo da će biti uticaja u smislu da će biti manje posla ili da ostaju bez posla.

Sledeće pitanje na koje nisu svi želeli da odgovore bilo je malo složenije: „**Da li bi sada ili kada se uvede depozitni sistem prihvatili da se zaposlite na minimalnu platu mesečno (ternutno oko 47 hiljada dinara) i da osim plate na računu imate plaćene poreze i doprinose za zdravstvo i penziju, pod uslovom da tada izgubite pravo na socijalnu pomoć?**“

Kod narednog pitanja koje se odnosilo na finansijske koristi, 3 učesnika se izjasnilo da bi sada prihvatili da rade za platu od 50, 70, 80 ili 100 hiljada dinara (mesečno neto), 4 učesnika ne bi prihvatila da rade za platu jer bi tako izgubili socijalnu pomoć.

2 učesnika je navelo da bi kada se uvede depozitni sistem prihvatili da rade za platu od minimum 80.000 dinara, dok je 2 učesnika je reklo da se ne bi zaposlili, ali bi da se sada povećaju cene sekundarnih sirovina, u smislu da budu više plaćeni.

Na pitanje: „**Šta imate da pitate predstavnike: JKP “Higijena” Pančevo, reciklera, predstavnike grada Pančeva, organizacija koje se bave pitanjima u vezi sa radom neformalnih sakupljača sekundarnih sirovina?**“ dobijeni su sledeći odgovori:

- Glavni problem je cena i nije dobro organizovano sakupljanje ambalaže
- Podići cene otkupa sekundarnih sirovina
- Ništa nemam da pitam, ali bi da se zaposli više ljudi u JKP
- Da li može da se umanji račun za one koji predaju ambalažu u JKP?
- Da li može jedan kamion da prevozi više vrsta ambalaže?
- Potrebno je zaposliti više ljudi za sakupljanje sekundarnih sirovina

Na pitanje ***Šta je Vaš predlog, na koji način da se sakupljaju sekundarne sirovine iz komunalnog otpada iz domaćinstava u Pančevu?*** nisu odgovorili svi učesnici. Većina (18 učesnika) je praktično za širenje mreže primarne separacije, ali bilo je i drugih predloga:

- *Da se sakupljačima umanja vrednost za račune*
- *Da svaka kuća ima 2-3 kante: za ambalažu, za bio-otpad i mešani otpad za deponiju, isto stanovi da imaju više različitih kontejnera*
- *Da se poboljša sistem razdvajanja ambalažnog otpada, da građani nauče kako da razdvajaju, da uzmu kante u koje razdvajaju vrste otpad ili džakove (ako nemaju kante)*
- *Više zaposlenih da se angažuje na sakupljanju ambalažnog otpada*

4. Poruke sa radionica

U pogledu modela integracije neformalnog sakupljačkog sektora u sistem upravljanja otpadom, na osnovu ranijih saznanja i poruka sakupljača sa održanih radionica vezanih za najavljeno uvođenje depozitnog sistema za ambalažni otpad, a u zavisnosti od strateških planova i odluka donetih na nacionalnom, pokrajinskom ili lokalnom nivou, stanje na terenu može da se odvija u četiri scenarija:

1. Neformalni sektor funkcioniše u svom sadašnjem formatu, kao u velikoj meri marginalizovana i neregulisana zajednica, koja vraća vrednost uz male ili nikakve troškove za lanac vrednosti;
2. Neformalni sektor je integrisan u programe reciklaže, sa određenim nivoom kontrole (regulacije) i praćenja, i uz povećanu podršku privrede i industrije;
3. Vlada i poslovne inicijative formalizuju neformalni sektor kroz osnivanje zadruga i MSP;
4. Formalni sektor otpada i reciklaže pokreće radno intenzivan proces, zasnovan na modelu zapošljavanja koji apsorbuje neformalni sektor.

Jasno je da bi gledano iz ugla ukupne društvene koristi, četvrti scenario bio najpoželjniji, međutim do njegove potpune realizacije nije moguće doći bez angažovanja šire društvene zajednice niti se to može desiti u kratkom vremenskom periodu.

Pitanja i dileme individualnih sakupljača - učesnika radionica, kako se moglo i pretpostaviti, nisu u domenu nekih dugoročnijih rešenja i planova. Oni su fokusirani na praktična pitanja od kojih zavisi njihova egzistencija danas, a koja se mogu svesti na jedno jedino: ***Kako doći do što veće količine sekundarnih sirovina za koje postoji tražnja i kako postići bolju cenu?***

Međutim, učesnici radionica i te kako su **bili zainteresovani** i za **pitanja vezana za radno-pravni status** njih kao sakupljača sekundarnih sirovina. **Saradnja sa lokalnim komunalnim preduzećem** za koju su zainteresovani svakako mora da bude u legalnim tokovima, a može se odvijati samo **na dva načina**: (1) bilo tako da se neko od individualnih sakupljača radno angažuje (zaposli) u komunalnom preduzeću, (2) bilo da se više individualnih sakupljača organizuje tako da sakupljanje sekundarnih sirovina obavljaju u ime i za račun privrednog subjekta (privrednog društva, radnje ili nekog drugog sličnog vida organizovanja).

5. Preporuke za unapređenje javnih politika

Uključivanje neformalnih sakupljača sekundarnih sirovina u sistem upravljanja otpadom na legalan način, podrazumeva širu kontinuiranu društvenu aktivnost koja tek na kraju treba da rezultira njihovom potpunom socijalnom inkluzijom. Sve buduće promene regulative treba da imaju na umu činjenicu da **neformalni sakupljači postoje** i da će se oni baviti sakupljanjem sekundarnih sirovina sve dok time obezbeđuju sopstvenu egzistenciju i egzistenciju članova njihovih porodica.

Ipak, zakonska regulativa u ovoj oblasti postavila je jasne okvire poslovanja, pa se izmenama i dopunama **Zakona o porezu na dohodak građana** (koje su u primeni od 1. januara 2016. godine), a takođe i **Zakonom o upravljanju otpadom** definiše obaveza plaćanja fizičkih lica

isključivo preko tekućeg računa. Evidentno je da uprkos tome i dalje **na tržištu sekundarnih sirovina se susreće tzv. „siva zona“** u kojoj individualni sakupljači u želji da maksimizuju sopstvene prihode sudeluju, . O tome nam i svedoče iskustva koja su individualni sakupljači na radionicama preneli, a koja nam govore da i (1) dalje uprkos zabrani, otkup sekundarnih sirovina se može obaviti **gotovim novcem** umesto da se plaćanja vrše preko računa, kao i da (2) se za **otkup sirovina ponekad nudi viša cena od cena koja se nudi prilikom zvaničnog nadmetanja** prilikom izbora najpovoljnijeg ponuđača.

U svetlu ovih saznanja, potrebno bi bilo pojačati kontrolu kako neformalnog, tako i formalnog sektora u ovoj oblasti, sa ciljem da se utvrdi postojanje opisanih praksi i da ukoliko one zaista postoje sankcionišu i spreče ovakva ili slična ponašanja. Time bi mogao da se suzi prostor za bilo koji vid nelegalnog postupanja na tržištu sekundarnih sirovina.

Izvesno je da ima dosta prostora za poboljšanje regulative i kada se govori o radno pravnom statusu individualnih sakupljača. Kod novog zapošljavanja u svim javnim pa i javnim komunalnim preduzećima, već punih **10 godina na snazi je „zabrana“ zapošljavanja** koja proističe iz Zakona o budžetskom sistemu i pratećih podzakonskih akata. Ovo ograničenje ima reperkusije i na onaj deo sakupljača koji bi želelo da se zaposli u komunalnom preduzeću, tako da bi bilo dobro da ako „zabrana“ i dalje ostaje na snazi, da se makar od nje **izuzme zapošljavanje socijalno ugroženih kategorija** među kojima je i dobar deo individualnih sakupljača.

Socijalno preduzetništvo je kada se radi individualnim sakupljačima, **možda i najznačajniji segment** koji može doprineti napretku. Pored podrške nacionalne službe za zapošljavanje i nadležnih gradskih službi kod osnivanja novih privrednih subjekata koji se bave sakupljanjem sekundarnih sirovina koji već postoji, ovde bi trebalo proveriti **koliki je prostor za poreske olakšice** gde neki obavezni **doprinosi** u određenim slučajevima **ne bi bili obavezni i za individualne sakupljače.**

Takođe, **sistem** povremenog radnog angažovanja sezonskih radnika preko „**vaučera**“ koji se već primenjuje u nekim državama u regionu, sigurno bi našao svoje mesto **kod radnog angažovanja** „na belo“ **individualnih sakupljača**. Kada bi zvanično bio uveden, ovaj vid radnog angažovanja bi već sada mogla da primenjuju naša komunalna preduzeća, a sutra kada bi se uveo depozitni sistem, **individualne sakupljače bi preko vaučera mogli da angažuju trgovinski lanci** kod kojih će inače da se sakuplja korišćena ambalaža.

Positivan primer je takođe i sistem regulisanja sezonskog zapošljavanja primenjen je u oblasti poljoprivrede u Srbiji. Naime, u januaru 2019. godine, uspostavljen je portal www.sezonkiradnici.rs za onlajn registraciju sezonskih radnika za delatnost poljoprivrede.

Za registraciju sezonskih radnika putem portala, neophodno je da poslodavac unose podatke iz lične karte i tako prijavi radnika za jedan ili više dana sa ograničenjem od ukupno 180 dana godišnje. Poslodavac za svaki prijavljeni dan uplaćuje poreze i doprinose u iznosu koji se određuje svake godine u skladu sa godišnjom najnižom osnovicom doprinosa.

Na ovaj način, sezonskom radniku se garantuje osiguranje u slučaju povrede na radu i profesionalne bolesti, kao i penzijsko osiguranje. Dodatno, važno je napomenuti da za vreme obavljanja sezonskih poslova, ukoliko je radnik bio u evidenciji nezaposlenih njegov status se neće promeniti i ne obustavlja se isplata novčane naknade za vreme privremene nezaposlenosti, uprkos dodatnom angažovanju na sezonskim poslovima.

Naknada koju sezonski radnik dobija nema uticaja na ostvarivanje i korišćenje prava na novčanu socijalnu pomoć, te se radniku koji je korisnik novčane socijalne pomoći nastavlja isplata te novčane pomoći.

U ovom trenutku u Republici Srbiji, u skladu sa Zakonom o pojednostavljenom radnom angažovanju na sezonskim poslovima u određenim delatnostima ("Sl. glasnik RS", br. 50/2018), poslodavcem se smatra preduzetnik ili pravno lice koje obavlja delatnost u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, u okviru koje mogu da se obavljaju sezonski poslovi, tako da je prvenstveno potrebno omogućiti regulatorni okvir za proširenje na druge delatnosti, kako bi se sistem proširio tako da obuhvata i povremene i privremene poslove van trenutnog sistema, kao što bi bili poslovi neformalnih sakupljača sekundarnih sirovina.

Kada i ako depozitni sistem bude uveden, individualni sakupljači neće moći da ambalažu koja je pod depozitom, sakupljaju na način kako su to do sada radili. Iskustva drugih govore da je povrat PET boca i limenki u depozitnom sistemu veći od 90%, tako da će na javnim površinama ili posudama za odlaganje otpada ove otpadne ambalaže biti u simboličnim količinama.

Ne zna se još uvek kako će depozitni sistem kod nas biti regulisan, ali je izvesno da će i kod postupanja sa tim delom ambalaže **postojati prostor za radno angažovanje individualnih sakupljača (kroz sakupljačke i tkz counting centre u okviru depozitnih sistema)**. Pitanje je samo **ne „da li“, već „koliko“**. Koliko novca će učesnici u depozitnom sistemu izdvajati za postupanje sa sakupljenim ambalažnim otpadom i **da li će to za individualne sakupljače biti tržišno prihvatljivo?**

Na ova pitanja moći će preciznije da se odgovori tek kada se bude znala ukupna organizacija sistema depozita, ali i **kada se bude znala visina sredstava koja će se obezbeđivati prilikom povrata ambalaže** od koje će zavisiti mnogo toga. U svakom slučaju, obzirom da sistem depozita još uvek nije zakonski uređen, svakako je preporuka da **prilikom donošenja regulative zakonodavac prepozna i predvidi mogućnost** (možda i obavezu) **da se u novom sistemu depozita nađe odgovarajući prostor za uključivanje i individualnih neformalnih sakupljača amabalaže**.